

Bibliografija.

Sv. Kvirin Biskup i mučenik grada Sisciae [Siska].

Nuovo Bullettino di archeologia cristiana Anno 1916., 1917., 1918., 1919., 1920. (XXII., XXIII., XXIV., XXV. XXVI.) Roma 1916.—1920.

U ovomu časopisu, utemeljenu god. 1863. od oca kršćanske arheologije I. K. Derossi-a, kao *Bullettino di archeologia cristiana*, a iza njegove smrti god. 1895., nastavljen od njegovih učenika kao *Nuovo Bullettino di archeologia cristiana*, ima višekrat spomena i o kršćanskoj arheologiji i hagiografiji naših krajeva, kao što i onih drugih djelova Evrope, i ako se časopis pretežno bavi arheologijom grada Rima.

Da upoznamo naše čitaoce samo s onim što se nas tiče u ovomu časopisu i to zadnjih godina 1916.—1920.

Prigodom zadnjih iskopina ispod i iza bazilike sv. Sebastijana u Rimu, u tako zvanoj »*Platonica*«, gdje su kroz 250 godina bili pokopani poglavice Apoštola Petar i Pavao, na Via Appia, a gdje je bio pokopan i sv. Kvirin biskup Siska (Sisciae), došlo se je do važnih otkrića i glede ovoga sveca, mučenika prvih godina IV. v. pod Dioklecijanom dne 4. lipnja i pravoga položaja njegova groba, kao što rek bi i prenosa njegova tijela iz Panonije u Rim.

Netreba da se napominje ovdje sve što se dosad o njemu pisalo,¹ kako je on biskupovao u Sisku, te preko progonstva Dioklecijanova bio odveden iz ovoga grada u grad Sabaria (Stein am Anger, Subotiče—Szombately), gdje je stolovao rimski predstojnik, da bude ondje osudjen i mučen; kako je bio bačen u rijeku Rab (Arabon), pritok Dunava, kamenom vezanim o vrat; kako je plivao nad vodom kroz neko vrijeme na očigled kršćana, nadošlih na obalu rijeke, proseći njegov blagoslov; kako je bio progutan od valova, a kasnije naden od kršćana malo dalje od mjesta gdje bijaše potonuo; kako je ondje bio sagradjen *locus orationis*, a odavle njegovo tijelo bilo preneseno u grad Sabaria i pokopano ad *Scarabatensem portam*, kroz koju se iz Sabarije izlazilo prema gradu Scarabantia (Šoprunj, Oedenburg) i t. d.

Nego za provale varvarskih naroda koncem IV. v., bio je on prenešen u Rim:² »*facta autem incursione Barbarorum in partes Pannoniae, populus Christianus de Scarabatensi urbe Romam fugiens, sanctum corpus Quirini Episcopi et Martyris afferentes,*

¹ Sr. Acta SS. mensis Junii dies 4.; Farlati, *Illyricum Sacrum* V p. 319. sl.; De Rossi u *Bullettino di archeologia cristiana* 1894. str. 147. sl.; Ritig Sv. Martyrologij srijemsko-panonske metropolije u *Bogoslovnoj Smoti* 1912., str. 264. sl.

² Acta SS., I. c. p. 375.

secum deduxerunt. Quem via Appia milliario tertio sepelierunt in basilica Apostolorum Petri et Pauli ubi aliquando iacuerunt, ubi et Sebastianus Martyr Christi requiescit in loco qui dicitur Catacumbas: aedificantes nomini eius dignam ecclesiam.«

U gore navedenom *Bullettinu* g. 1916. 5 sl. poznati rimski arheolog O. Marucchi, nadovezujući na već učinjena istraživanja u Platoniji, u bazilici sv. Sebastijana, donosi novih podataka i o godini prenosa tijela sv. Kvirina u Rim i na temelju natpisa u grafitu, nadenog pri zadnjim istraživanjima, mnijenja je, da je ovo sveto tijelo bilo prenešeno po kopnu iz grada Sabarije do Dalmacije, do Zadra, a odavle po moru do Jakina, odakle u Rim.

Nego da se pozabavimo nešto detaljnije ovim prenosom.

Bilo je opće mnijenje, da se je ovaj prenos moći sv. Kvirina u Rim dogodio oko god. 400. po Kr., a to stoga što su se oko ove godine zbivale velike provale varvara u podunavskim krajevima. Nego može se ovaj datum suziti na jedan ili dva decenija prije god. 400., i to ako svrnemo pogled na događaje onog doba i na silne provale svakojakih naroda. God. 396. Sv. Jeronim piše Heliodoru³: »Viginti et eo amplius sunt anni, quod inter Constantinopolim et Alpes Julias quotidie Romanus sanguis effunditur Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Thesaliam, Achaïam, Epiros, Dalmatiam, cunctasque Pannonias, Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni vastant, trahunt, rapiunt etc.« Ako se od god. 396. odbije dvadeset i još više imamo god. 376. A god. 375. umro je car Valentinijan I. U ovoj bujici varvara, koja je bila poplavila svu istočnu Evropu, Goti bijahu sa svojim saveznicima najjači, te potiskivahu neprestano Rimljane na Balkanu. Došlo je do bitke kod Adrianopola, u kojoj izgubi život i sam car Valens (dne 9. augusta 378.). Kakvo je razaranje tada nastalo, episuje takodjer sam Jeronim god. 392. ovako: »Hoc qui non credit accidisse populo Israel, cernat Illyricum, cernat Thraciam, Macedoniam atque Pannonias.«⁴

I u jednom i u drugom navodu Jeronim ističe da medju poharanim pokrajinam jest Panonija, ili bolje dvije Panonije (cuntasque Pannonias). A u Pannonia Superior ležali su sva tri grada Siscia (Sisak), sjelo biskupa Kvirina, te dalje prema sjeveru Sabaria (Stein

³ Epist. LX (b) ad Heliodorum. Epitaphium Nepotiani, Ed. Migne Tom. I., str. 600.

⁴ S. Hieronymi Comment. in Oseam Prophetam lib. I. cap. IV. vers. 3. Ed. Migne Tom. IV. p. 888. Sr. Bulić, Stridon Grahovopolje, rodno mjesto sv. Jeronima u *Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku* 1920., str. 13. sl.

am Anger), sjelo rimskog predsjednika, gdje je bio Kvirin mučen, a jedno 200 milja prema sjeveru Scarabantia (Oedenburg, Šopronj). Među gradovima tada porušenim ubraja se i Poetovio (Ptuj, Pettau) po prilici na po puta među Siscia i Sabaria.⁵

Po gornjim vijestima mnogi narod pobježe ispred varvara u Rim, te tom prilikom bi prenešeno tijelo sv. Kvirina u Rim, dakle malo iza god. 378.

Nego u svojem razlaganju Marucchi ide dalje te na temelju jednog grafita, nadenog nedavno u katakombama ispod bazilike sv. Sebastijana, zaključuje, da je tijelo sv. Kvirina bilo prenešeno u Rim, bar djelomice po moru. Grafit koji bi bili urezali oni pobožni kršćani, koji su iz Panonije pratili ovo sveto tijelo, glasio bi, da je grob Kvirinov bio oštećen od varvara: »deteriore (facto) loco Quirini«, te tijelo donešeno u Rim po moru: »navigaverunt«.

Po Marucchi-u pako tijelo sv. Kvirina, prenešeno po kopnu do Zadra — ne kaže on kojim putem — bilo bi odavle preveženo po moru do Jakina, a odavle cestom via Flaminia do Rima.

Glede ovoga pravca — ako se je ovaj ovako zbio — mi smo drugoga mnijenja i to na temelju starih natpisa.

Ponajprije iz Sabarije rimska je cesta vodila najbližim pravcem do Varaždina (Aquaviva), do Andatonia (Ščitarjevo na istok Zagreba) u Sisak (Siscia), pa preko Petrinje, Gline, Topuskoga, prešavši granice gornje Panonije (Pannonia Superior) ulazila u pokrajinu Dalmaciju, a odavle na Slunj, preko Doljana na Lešće (Epidotium ili Bivium) na istok Ogulinu. Odavle je ova cesta vodila na sjeveru Gospića do sv. Mihovila (Ausancalio), te preko Velebita na Obrovac (Clambetae). Ali od Lešća (Bivium) išao je jedan ogranak ceste na Vitalj (Arupium), a kroz Vlaško kopolje (Avendo) na Senj (Senia).

Od Obrovca cesta je preko Medvidja (Hadra) vodila na Ivoševce pokraj Kistanja (Burnum), te dalje jednim ogrankom na Skradin (Scardona), Danilo, Perković (Riditia), na Trogir (Tragurium), te Solin (Salona), ili drugim ogrankom od Burnuma na Prominu (Promona), Kljake (Mun. Magnum), Muć (Andetrium) u Salonu (Solin).

Ne nalazimo da bi iz Obrovca jedna cesta vodila direktno na Zadar (Jader), nego je jedna vodila iz Burnuma na Podgradje (Asseria), Nadin (Nedinum), Zadar (Jader).

S ovih razloga mi smo mnijenja, da je tijelo sv. Kvirina — ako je imalo biti dalje prenešeno u Rim po moru, imalo doći na Salonu, a odavle u Italiju.

Iz Solina za Italiju najbliži put je po moru bio u Aternum (dandanas Pescara) u Samniumu. Ovo nam je posvjedočeno i od starih geografa i od natpisa.

⁵ Cfr. Egger R.: Die Zerstörung Pettaus durch die Gothen u Jahreshefte des Archeol. Instituts v. XVIII. (1915.) Heft II, Beiblatt p. 257.

Itinerarium Antonini (str. 101. ed. Wessely str. 497.) kaže: »traiectus ab Aterno Salonas in Dalmatia stadiorum MD (Sr. C. I. L. IX. 3337.) nekoga nauclerus iz Aterna« qui erat in colleg. Serapis Salonis, per freta, per maria traiectus saepe.«⁶ Sr. Buechler Anth. Lat. 1265: »per freta, per maria traiectus saepe per und (as) qui non debuerat obitus remanere in Atern(o).« Ovim pravcem po moru bilo je prenešeno iz Aterna u Dalmaciju, u okolicu Splita (Srinjine) tijelo nekoga Aelius Messorianus (sr. Bull. dalm. 1901. str. 40). Iz Solina do Aternum-a bilo je 1500 stadija, ali opkoljujući otoke; a u pravcu direktnomu 1215 stadija, ili 225 klm, rimskih 151.875 millia passuum. Iz Aternum-a (Pescare) pako u Rim vodila je upravo direktno cesta, jedan ogranač viae Flaminiae. Ovaj pravac čini nam se vjerojatniji, nego li onaj predložen od Marucchi-a, pretpostavivši uvijek, da je tijelo sv. Kvirina bilo prenešeno u Dalmaciju do mora.

Ali da bi bilo došlo do mora, nemamo nikakva historijskog podatka. U stolnoj Krčkoj Crkvi koje je patronus sv. Kvirin, nema nikakve uspomene o ovomu prenosu. O štovanju sv. Kvirina na otoku Krku evo što nam u zadnje doba priopćuje na naš upit Biskupski Ordinarijat u Krku⁷:

»Regbi da kult sv. Kvirina nije bio raširen po ovom otoku, jer između mnogobrojnih crkvi i kapela, koje se spominju ili još postoje na Krku, samo se jedna kapela sv. Kvirina spominje i to ona u Omišaljskoj općini, sada porušena. Ime Kvirin nosi u cijeloj biskupiji tek par ljudi.«

»O prenosu tijela (kosti?) sv. Kvirina ovdje je poznato samo ono, što se čita u našem »Propium-u oficija sv. Kvirina u lekcijama II. noćurna a što se čita u Acta SS. quarta dies mensis Junii.«

»O dobi gradjenja crkve sv. Kvirina u Krku ovdje se ne zna ništa pozitivno. Samo se u pismu, što ga je biskup Vitezić prigodom njezina popravka 1864. (Kurij. Br. 896.) pisao bivšemu Namjesništvu u Trstu, čita ovo:

»„La primitiva Cattedrale di Veglia dedicata a San Quirino Patrono della città e diocesi si trova costruita sopra solidissime volte di altra sottoposta antichissima chiesa ch'era consacrata a Santa Margherita di elegante forma e stile specialmente nelle arcate delle tre navate e nelle tre capelle.

Qualche tecnico ha creduto di trovarne indicii di stile architettonico del secolo ottavo qualunque però possa essere l' epoca della sua origine no vi ha dubbio, che l' idea dell' originaria sua costruzione ricorda i primi tempi del cristianesimo, quando cioè sopra i delubri si costruivano le chiese in segno del trionfo della Croce.

⁶ Bull. dalm. 1900., str. 55.; 1903., str. 104. sl.

⁷ Dopis od 15. januara 1923. Br. 1486. ex 1922., među spisima arheol. muzeja br. 338. ex 1922.

In seguito poi e probabilmente sotto il Dominio dei Frangepani venne costruita in con... delle mentovate antichissime chiese un' altra piú spaziosa chiesa che in origine apparteneva ai Dinasti, e dopo la loro abdicazione in favore del veneto Doge... si chiamava chiesa Ducale, la di cui insegna era impressa in diversi parti.

Le contemplate chiese come erano contigue erano pure in comunicazione anzi (si) vuole che lo stesso organo serviva ad ambedue mediante l' apertura di un arco (situato?) dietro l' organo, che successivamente é stato murato di cui però si scorgono tuttora tracce in conferma della tradizione tuttora in vigore.

E notorio e si rileva dai libri parocchiali, che la chiesa di San Quirino era Cattedrale e parocchiale sino al l'a. 1743, in cui é stata consacrata e posta in attivitá l' attuale Cattedrale dedicata alla Madonna Assunta e la chiesa di S. Quirino continuò ad essere officiata per qualche tempo dalla confraternita divota al Santo.

Siccome però le risorse della Confraternita non erano sufficienti per provvedere alle spese di manutenzione edile e di culto, venne perciò chiusa al divin culto nel giorno 29. aprile 1792., e destinata ad uso di deposito delle cere ed utensili della Cattedrale, come pure per custodire la Cassa delle Confraternita e delle facoltá del Monte di Pietá."« Ommissis.

Godine 1864. crkva je bila radikalno popravljena i ponovno predana bogoslužju.

Dr. se je Gnirs izrazio, da je naša crkvice sv. Kvirina najljepši primjerak rimske bazilike u Istri.«

Ali Marucchi-evo mnijenje, da bi u gore navedenom grafitu bilo spomena putovanja po moru — »navigaverunt« — naišlo je na prigovore sa strane istražitelja i čitatelja ovoga grafita.⁸ Ovaj grafit, veoma teško se čita, nije još, rek bi, do kraja razjašnjen, ni pročitán. Iskopine se ondje još vode, grafit se proučava, a svakako ovim istraživanjem utanačeno je bolje mjesto gdje je bio pokopan sv. Kvirin, biskup sisački. Na rezultate ovih iskopina, koje će biti objelodanjene u *Nuovo Bulletino di archeologia cristiana* mi ćemo se opet na svoje vrijeme povratiti.

Fr. Bulić

⁸ *Nuovo Bulletino di arch. cristiana* 1916. (XXII.) p. 215. sl.; a. 1917. (XXIII.) p. 68., 75., 96., 129.; a. 1920. (XXIV.—XXV.) p. 52.—57., 58., 60.—61.; a. XXVI. p. 23., 25.